

Posudek diplomové práce

Kessler, Vojtěch: Místa paměti bitvy u Chlumce. Pomníky, na které se „nezapomíná“, Praha 2010, 141 s. (včetně obrazové přílohy)

Výzkum paměti a vzpomínání se těší již mnohaleté oblibě moderní historiografie. Stačí jmenovat řadu francouzských či německých publikací ať už teoretického ražení, či konkrétních zpracování dílčích témat – místa paměti, kolektivní paměť, národní paměť atd. I v českém prostředí se začínají objevovat první texty reflektující tento trend ve výzkumu minulosti. Se zahraniční tvorbou se však česká produkce ještě porovnávat nemůže. Ostatně jeden z posledních počínů paměťového výzkumu představuje publikace věnovaná českým soudobým dějinám, ovšem od francouzské autorky. Vedle autorčina původu však její práce o Čechách a jejich komunismu vypovídá ještě o jednom zajímavém fenoménu – alespoň já mám ten dojem, že výzkum paměti je v tuzemsku relativně často spojován nejen se soudobými dějinami a výzkumem komunistické moci, ale je navázán velmi často na metodu orální historie. O „vzpomínkové podobě“ soudobých dějin si můžeme myslet své, ovšem přivítat je třeba každý počín, jenž se snaží fundovaně zabývat zkoumáním paměti období starších. Takovou cestou se vydal i Vojtěch Kessler ve své zajímavě koncipované diplomové práci.

V předkládané diplomové práci se Vojtěch Kessler věnuje bitvě u Chlumce, té napoleonské roku 1813. Události se ovšem (naštěstí) nechopil jen a pouze z čistě vojensko-historického hlediska, ale pojímá ji jako předmět následovného vzpomínání a místo paměti. Přesněji, alespoň jak jsem text pochopil já, zkoumá zde postupem času vybudované pomníky vytvářející z lokality místo paměti, snad možná paměti. Zajímá se o jejich vznik – kdo a kdy je postavil. Popisuje jejich – jeho slovy – druhý život: kdo a jakým způsobem se k nim vrací.

Nastíněnému tématu odpovídá struktura práce. Po nutném úvodu se pisatel nejprve vyrovnává s pojmy paměť a vzpomínání, pokouší se je definovat, poukazuje na dosavadní přístupy k nim v zahraniční literatuře. Zabývá se místy paměti a konkrétně pomníky. Tímto si vytváří vhodnou nástupní pozici pro zpracování zvoleného tématu. V druhé kapitole se věnuje bitvě samotné, seznamuje čtenáře s jejím průběhem a aktéry. Pro zpracování tématu je však důležitější následující spíše popisná část, v níž se vždy stručně věnuje jednotlivým pomníkům vzniklým v průběhu následujících let až desetiletí. Samostatnou kapitolu tvoří popis Jubilejní

slavnosti, která proběhla u příležitosti stoletého výročí bitvy roku 1913 a jež se stala neskrývanou manifestací německého nacionalismu i všenněmecké myšlenky tolik děsí českou společnost přelomu století. Šestou kapitolu autor věnoval německým osvobozenecským bojům a rozvoji německého národního hnutí, jemuž byly napoleonské války velkým impulsem. V závěrečné kapitole se zamýšlí nad druhým životem památky a mnohovrstevnatostí paměti, potažmo místa paměti.

Hodnotit práci Vojtěcha Kesslera není úplně snadné. Výzkum paměti ještě nepatří mezi obvyklá témata závěrečných prací a je třeba připomenout jeho obtížnost oproti ryze popisným a faktografickým textům. Autor by měl zvládnout jak událost, na níž je vzpomínáno a k níž se váže zkoumaná paměť. Zároveň by však měl být seznámen i se společenskou realitou, v níž je daná paměť zkoumána. To se kolegovi Kesslerovi podařilo jen z části. Nicméně postupně...

Musím poděkovat panu Kesslerovi, za jeho slova chvály k mé osobě, jimiž mě označil za nejpilnějšího a nejmetodičtějšího českého historika v oblasti paměti (který ovšem v současnosti reviduje některé své předcházející uveřejněné názory a teze), nicméně zajímavou a podnětnou inspiraci by našel i u jiných českých autorů. Za všechny bych chtěl jmenovat Radmilu Švaříčkovou-Slabákovou a její shrnující text O paměti, historii, vědomí a nevědomí: současná bádání v paměťových studiích, z něhož je patrné, jak moc je koncept paměti vlastně rozmělněný – baví-li se dva lidé o paměti, nemusí se vůbec bavit o stejné věci... Osobně bych se však chtěl s Vojtěchem Kesslerem „bavit“, takže si dovoluji několik dílčích postřehů a otázek.

- Str. 14 – podle autora lze přiřazovat paměť i událostem či neživým objektům, například pomníkům. Mám tomu rozumět tak, že událost či onen neživý objekt mají samy o sobě nějakou paměť? Jsou samy o sobě nositeli paměti? S takovým názorem bych osobně polemizoval, domnívám se, že neživý objekt či událost mohou být součástí kolektivní paměti, respektive nositelem paměti pouze díky vzpomínajícímu kolektivu, který si v nich svou paměť „nachází“, tj. do nich projektuje. Bez kolektivu či jednotlivců se jedná pouze o „nějakou“ událost a „nějaký“ neživý objekt.

- Str. 15 – autor chápe minulost jako subjektivní skutečnost. Zde s kolegou Kesslerem nesouhlasím. Osobně se domnívám, že minulost je jedna, vše, co se událo, co se stalo. Subjektivní mohou být pouze historie, které v minulosti „dohledáváme“.
- Pozitivně hodnotím skutečnost, že autor si uvědomuje rozdíl mezi pamětí a vzpomínáním, byť je mnohdy obtížné onen rozdíl definovat, respektive určit, co je vlastně ono vzpomínání a v jakém vztahu k paměti se nachází.
- Za složitější rovněž považuji vztah mezi individuální a kolektivní pamětí. Na rozdíl od kolegy Kesslera (str. 16) se nedomnívám, že by bylo možné zkoumat kolektivní paměť „skládáním“ pamětí individuálních. Kolektivní paměť není pouhým mechanickým součtem pamětí individuálních. Jedná se o komplikovanější vztah vzájemného ovlivňování. Ostatně k této věci se ve zmiňovaném článku vyjádřila i Radmila Švaříčková-Slabáková.
- Škoda, že se pisatel nezabýval více pomníky z teoretického hlediska. Za zmínku stojí (v práci ovšem zmiňovaná) publikace Zdeňka Hojdy a Jiřího Pokorného *Pomníky a zapomínky*, dále časopisecké a sborníkové studie k pomníkům. Zajímavým zdrojem informací by mohla být pro autora i publikace Georga Mosseho *Nationalisierung der Massen* v níž se autor věnuje mimo jiné i právě pomníkům atd.
- Hrůza válek v paměti lidu (str. 42) – na základě jakých zdrojů se to autor domnívá? Studoval nějaké dobové kronikářské záznamy? A na základě čeho usuzuje na hrdé pocity vítězství, jež v „lidové paměti“ zůstaly?
- Práci by na atraktivitě přidala i část, podkapitola, přímo věnovaná rozboru nápisů na pomnících a textů proslovených při různých příležitostech u těchto objektů. Jak byli mrtví vykládáni? Měnil se v průběhu nějak jejich výklad? Jakým způsobem byli vzpomínáni?

- Nacionalistický, proněmecký charakter a ostentativní absenci Čechů a češství u příležitosti jubilejních oslav roku 1913 lze snadno vysvětlit poukazem na všenněmecké dobové myšlení, odkazem na identifikaci Němců habsburské monarchie s německým národním hnutím a němectvím, reprezentovaným sjednoceným německým státem sousedícím s monarchií, či poukazem na česko-německý spor a antagonismus. V tomto světle bude jasnější vzpomínkový potenciál tehdejších slavností. V této souvislosti bych se chtěl zeptat, zda se autor setkal v dobových projevech s nějakými protičeskými a protislovanskými poznámkami? Podle mého soudu byla jedním z hlavních důvodů mohutné účasti lidí na jubilejních akcích demonstrace němectví, nikoliv samotná vítězná bitva roku 1813, ta byla právě jen symbolem pěstované německé paměti. Výročí bylo příležitostí jak německou identitu demonstrovat... A proto zde nebyli žádní Češi, ti neměli důvod se s takto vykládanou bitvou protinapoleonských válek ztotožnit.
- Jak intenzivně reagovala česká veřejnost a její publicistika na jubilejní vzpomínkové slavnosti? Autor jmenuje konkrétní příklad (str. 96), ale jak velké a rozsáhlé byly české ohlasy?

Uvedené připomínky a dotazy však v žádném případě nechtějí devalvovat předkládanou práci. Jejich prostřednictvím bych chtěl naopak podnítit další autorovo přemýšlení o pojednávané problematice. Jinak řečeno – autor odvedl dobrý výkon, jeho práci hodnotím pozitivně. Na některých místech však otevřel problémy, jež by si zasloužily další zpracování.

Osobně tak doporučuji diplomovou práci Vojtěcha Kesslera k úspěšné obhajobě slibující zajímavou diskuzi. Navržené hodnocení – **výborně**.

V Praze dne 30. srpna 2010

dr. Jan Randák